

1.4.2021

Työ- ja elinkeinoministeriö

Vantaan kaupungin lausunto työ- ja elinkeinoministeriölle Uudistuva ja osaava Suomi 2021—2027 EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmaehdotuksesta ja siihen liittyvästä ympäristöselostuksesta

Yleistä

Kuntien rooli on edellistä ohjelmakautta paremmin esillä uudessa ohjelmaehdotuksessa. Kaupungit ovat tärkeä kasvun moottori¹, joten on tärkeää, että väkirikkaille kaupungeille ohjataan kehittämisen tueksi resursseja ja tämän tulisi näkyä paremmin ohjelmaehdotuksessa.

Rahoituksen kohdentamisessa on hyvä huomioida alueelliset erityispiirteet myös muiden kuin Itä- ja Pohjois-Suomen osalta. Esimerkiksi pääkaupunkiseudun kansainvälisyyttä ja osuutta maahanmuutosta ei ole riittävästi huomioitu ohjelmaehdotuksessa. Samoin merkittävä osa osaamisen kehittämisen kannalta tärkeästä TKI-toiminnasta sijaitsee pääkaupunkiseudulla.

Metropolialueen kehittämisen erityistarpeet on tunnistettu kansallisesti (muun muassa Kaupunkiohjelma 2018—2022), mutta tämä ei juurikaan näy ohjelmaluonnoksessa. Alueiden välisten erityispiirteiden ja eri ulottuvuuksilla tunnistettujen kehityserojen lisäksi on havaittavissa paljon alueiden sisäisiä kehityseroja ja kaupungeille sekä metropolialueelle erityisiä kehittämiskysymyksiä. Nämä kaikki pitäisi ottaa ohjelmassa selkeämmin huomioon.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmat ovat ohjelmassa vahvasti läsnä mikä erittäin kannatettavaa. Asiayhteydestä muodostuu oletus, että niillä tarkoitetaan asiakokonaisuudessa ja sen osioissa nimenomaan sukupuolten tasa-arvoa ja kaikkien ihmisten yhdenvertaisuutta maamme tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädännön mukaisesti. Näiden termien käyttö on kuitenkin hieman horjuvaa ja esimerkiksi joissakin kohdissa lukee vain sana tasa-arvo, jolloin syntyy mielikuva, että on olemassa jokin "yleinen" tasa-arvo, jonka yksi osa-alue myöhemmin siinä kohdassa mainittu

1.4.2021

sukupuolten tasa-arvo on. Rakennerahastohallinnon on oltava selkeä, yksiselitteinen ja ohjaava näissä asioissa kaikissa asiakirjoissaan.

Kestävä kehitys on koko ohjelman läpileikkaava periaate. Ohjelmaehdotuksessa on mainittu osa-alueina ympäristö, ihminen ja talous. Kestävään kehitykseen kuuluu myös kulttuurinen kestävyys², jonka lisääminen periaatteisiin olisi tarkoituksenmukaista.

Ohjelman tulee sisältää elementtejä, jotka mahdollistavat joustavasti rahoituksen kolmannen sektorin toimijoille. Tämä on edellytyksenä vaikuttavalle yhteistoiminnalle ja sille, että toimenpiteet tavoittavat paremmin erityisesti kaupungin kansainväliset asukkaat.

Mahdolliset kytkökset EU:n palautumis- ja elpymisvälineeseen tulisi kuvata ohjelmassa.

COVID19-pandemia

Ohjelmaehdotuksessa mainitaan, että ”ohjelmakauden alkua leimaa COVID19-pandemian seuraukset ja vaikutukset erityisesti yritystoiminnan ja työllisyyden osalta”. Tämän tulisi näkyä aluekehittämisen rahoituksen kohdentamisessa pandemiasta kärsineille alueille ja aloille.

Pandemia on vaikuttanut Vantaalla erittäin haitallisesti elinkeinoelämään ja erityisen negatiivinen vaikutus sillä on ollut kansainväliselle lentokenttäekosysteemille. Helmikuussa 2021 Helsinki-Vantaan lentoasemalla oli 92 % vähemmän matkustajia kuin edellisen vuoden helmikuussa. Sillä on ollut merkittävä vaikutus laajemminkin, sillä lentoliikenne työllistää suoraan tai välillisesti noin 140 000 henkilöä. Aviapoliksen alue on ollut Suomen toiseksi suurin ja nopeimmin kasvava työpaikka-alue.

Pandemian vaikutus tulee huomioida laajemmin kuin vain ohjelmakauden alussa: Esimerkiksi lentoliikenteen palautuminen kestää vuosia ja aiemmalle liikennetasolle palataan uusien arvioiden mukaan aikaisintaan vuonna 2024.³ Tällä on suuri merkitys koko Suomen kilpailukyvyyn kannalta.

1.4.2021

Pandemia on synkistänyt työllisyysnäkyviä. Työttömiä työnhakijoita oli kuluvan vuoden helmikuun lopussa Vantaalla 14,7 % työvoimasta, kun vuotta aiemmin heitä oli 8,6 %. Nyt jo yli vuoden kestäneen erikoistilanteen aikana Vantaalla on siis yli 7 500 työllistä vähemmän kuin ennen pandemiaa. Erityisesti nuorten ja ulkomaalaisten työllistymisen edistämiseen tulee kiinnittää huomiota ohjelmassa. Nuorten, alle 25-vuotiaiden, vantaalaisten työttömien työnhakijoiden määrä on tuplaantunut vuoden takaisesta. Helmikuun lopussa heitä oli 2 136. Ulkomaalaisten työnhakijoiden määrä on kasvanut vuodessa noin 2000 henkilöllä, helmikuun lopussa heitä oli 4 663.⁴

Toimintalinjat

On hyvä, että ohjelmaehdotuksessa on huomioitu hiilineutraalius läpi ohjelman. Vantaan kaupungilla on kunnianhimoinen tavoite olla hiilineutraali vuonna 2030.

Monet kiertotalouteen sekä energiantuotantoon ja käyttöön liittyvät uudet ratkaisut tulevat jatkossa sijoittumaan korostetusti kaupunkeihin. Tämä kaupunkien kasvava ja muuttuva rooli tulisi ottaa ohjelmassa paremmin mukaan. Myös ruoan tuotannon tavat monipuolistuvat. Ruoan kaupunkituotannon kehittämisen rahoittaminen tulisi ottaa mukaan ohjelmaan.

Rakentamisen kasvihuonepäästöjen vähentämistä ja materiaalien käyttöä voidaan edistää muillakin kuin ohjelmassa mainituin tavoin. Keinoihin tulisikin lisätä esimerkiksi myös purettavien rakennusten käyttö materiaalipankkeina, muuntojoustavien ja rakennusosien ehjänä irrottamisen mahdollistavia rakenteiden suunnittelu sekä rakennuksiin sisältyvän datan määrän ja laadun lisääminen mm. materiaalipasseilla.

Vantaan kaupungin ja Vantaan seurakuntayhtymän Yhteinen pöytä -malli⁵ on hyvä esimerkki kestävästä ratkaisusta, joka sekä vähentää ruokahävikkiä että auttaa tarpeessa olevia. Ruoka-avun kohdentamisessa tulee tarkastella myös avuntarvitsijoiden jakaantumista eri alueille ja osoittaa resurssit vastaavasti.

Ohjelmaehdotuksessa todetaan, että Suomen väestönlisäys tapahtuu maahanmuuton kautta. Rahoituksen kohdentamisessa tulee huomioida, että maahanmuuttajaväestö on

1.4.2021

kohdistunut vahvasti pääkaupunkiseudulle. Maakunnista Uudellamaalla vieraskielisten asukkaiden osuus on korkein. Vantaalaisista yli viidesosa on vieraskielisiä.⁶

Ohjelman tulee vahvistaa maahanmuuttajien ja työllistävien yritysten tarpeiden yhteensovittamista. Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten naisten osalta alhaisella työllisyydellä tunnistetaan olevan myös laajempia ylisukupolvisia vaikutuksia koko perheen kotoutumisen näkökulmasta.⁷

Saavutettavampi Suomi -toimenpide tulisi laajentaa koskemaan koko Suomea. Pääkaupunkiseudun rooli saavutettavuuden näkökulmasta tulee entisestään korostumaan tulevaisuudessa erityisesti logistiikan kautta. Tähän johtavat esimerkiksi Rail Baltica ja lentokuljetusten määrän oletettu kasvu ja multimodaalisuus sekä henkilöettä rahtiliikenteen osalta. Alueella tehtävät infrastruktuurihankkeet parantavat paitsi alueen asukkaiden liikkumista, myös koko Suomen kilpailukykyä.

Kaiken kaikkiaan ohjelmaluonnos keskittyy liian vähän kansainvälisen kilpailukyvyn vahvistamiseen. Vantaa ja pääkaupunkiseutu ovat keskeisessä roolissa kilpailtaessa kansainvälisestä osaamisesta sekä investoinneista, ja alueelle on keskittynyt kansainvälisen kilpailukyvyn kannalta keskeisiä toimintoja. Näiden kehittämiseen ei ole ohjelmassa kiinnitetty riittävästi huomiota.

Kestävän kaupunkikehittämisen ITI-strategiassa korostuvat TKI-toiminta, kehitysympäristöt ja kokeilualustat. Tämä lähestymistapa on liian suppea eikä ota huomioon, että kansainvälisesti kilpailukykyisten innovaatioekosysteemien rakentamisessa tulee samalla kehittää osaamista ja tukea osaavan työvoiman työmarkkinoita, mukaan lukien erilaiset erityisryhmät. Kestävän kaupunkikehittämisen ITI-strategia on ohjelmaluonnoksessa korostetun innovaatiopolitiikkapainotteinen eikä vastaa riittävästi suurten kaupunkien tarvetta ratkoa keskeisiä kaupunkikehittämisen ongelmia, kuten segregatio, maahanmuuttajien kotoutuminen, liikenne, nuorten syrjäytyminen, työvoimapula ja niin edelleen.

Ohjelmaehdotuksessa mainitaan, että ennakointitulosten mukaan uusista työpaikoista yli 80 % edellyttää korkea-astetasoista osaamista. Vuoden 2019 lopussa korkea-asteen tutkinnon oli suorittanut 32 % väestöstä⁸. Tämän vuoksi myös jatkuvan oppimisen

1.4.2021

mahdollisuuksia tulisi laajalti kehittää kehittyneillä alueilla, joilla on tarvetta korkeakoulutettuun työvoimaan.

Ohjelmaehdotuksessa on reagoitu hyvin työelämän murrokseen ja muuttuviin osaamistarpeisiin. Vantaan näkökulmasta nuoret aikuiset ja työmarkkinoille tulevat ovat haastavimpia ryhmiä. Näitä ryhmiä ei ole painotettu ohjelmaluonnoksessa.

Jo aiemmin mainittuun nuorisotyöttömyyden hoitoon, NEET-nuorten palveluihin ja yleisemmin mielenterveyden edistämiseen tulee panostaa ohjelmassa.

Koordinointi

Kansallisen koordinaation ohjausryhmän toiminnassa on tärkeää, että kaupungeilla on ohjausryhmässä vahva edustus. Ryhmän kokoonpanossa tulee olla edustus erikokoisista ja -tyyppisistä kaupungeista.

Ohjelmassa esitetyn verkostoelementin tulee tukea kansallisen koordinaation lisäksi kaupunkien välistä yhteistyötä ja näin tuoda synergiaetuja. Verkostoelementin sisältämien verkostojen rakentamisessa on temaattisten elementtien lisäksi hyödynnettävä edellisen ohjelmakauden menestyksekkään 6Aika-strategian⁹ tuloksia ja verkostoja. Yhden verkostoelementin kautta rakennettavista verkostoista tulee toimia Suomen kuuden suurimman kaupungin yhteisen innovatiivisen kaupunkikehittämisen tukena.

Verkostoelementin hallinnointi on tärkeä organisoida siten, että hallinnoivalla taholla on riittävä ymmärrys sekä suurten kaupunkien kehittämistoiminnasta että TKI-toiminnasta. Verkostoelementin hallinnoivaksi tahoksi tuleekin valita edellä mainituista kysymyksistä riittävää asiantuntemusta omaava taho.

1.4.2021

Ympäristöselostus

Kuten ympäristöselostuksessa itsessäänkin todetaan, niin arvioinnin kohteena on ollut yleispiirteinen puiteohjelmaehdotus, jossa ei ole voitu arvioida konkreettisia hankkeita. Arvioinnissa olisi voitu hyödyntää edellisen kauden vastaavien toimintalinjojen vaikutuksia ja saada sitä kautta paremmin hahmotusta vaikutuksista.

Toimintalinjojen arvioinnit jäävät hyvin yleiselle tasolle. Taulukoissa olevat nostot on arvioitu yhdellä plussalla (+) tai miinuksella (-). Merkityksen hahmottamiseksi olisi voinut käyttää esimerkiksi kolmea merkkiä. Arvioinnissa ei ole pystytty riittävästi hahmottamaan millaisia tulevat hankkeet olisivat edes suuruusluokittain. Hankkeet ja näin ollen myös vaikutukset ovat kuitenkin usein paikallisia.

Viittaukset

¹ Edelläkävijyydestä kestävää kasvua - Kaupunkiohjelma 2018-2022
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161136>

² Kestävästä kehityksestä: <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>

³ Selvitystyö Helsinki-Vantaan ilmailualan kestävä kasvun uudelleenrakentamiseksi
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162959>

⁴ Tilastokeskus: Väestö työmarkkina-aseman, sukupuolen ja iän mukaan
https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_tym_tyti_kk/statfin_tyti_pxt_11af.px/

⁵ Yhteinen pöytä -malli: <https://www.yhteinenpoyta.fi/>

⁶ Vantaan kaupungin tilastot ja tutkimukset
https://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/tietoa_vantaasta/tilastot_ja_tutkimukset/vaesto_ja_ennuste

Saukkonen, P. 2021. Ulkomaalaistaustaiset pääkaupunkiseudulla: asuminen, työllisyys ja tulot
https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_03_10_Tutkimuksia_1_Saukkonen.pdf

⁷ Haasteita on tunnistettu mm. Metropolipolitiikan yhteistyöryhmän työssä.
<https://ym.fi/metropolipolitiikka>

⁸ Väestön koulutustaso: <https://findikaattori.fi/fi/9>

⁹ 6Aika-strategia on kuuden suurimman kaupungin yhteinen kestävä kaupunkikehittämisen strategia. Kokonaisuus sai EAKR- ja ESR-rahoitusta. <https://6aika.fi/>